УДК 347.788.4

ПРОБЛЕМА ПЛАГІАТУ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ

Д. Ледньова, група ПА-23
Науковий керівник: ***Т. Немченко,*** канд. екон. наук, доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет

Плагіат – це серйозна проблема в академічному світі, яка вимагає уваги та заходів для її подолання.

Плагіат має дуже довгу історію, і його коріння сягає глибокої давнини. Розвиток уявлень про плагіат пройшов довгий шлях від античності до сучасності. Плагіат був поширений через обмежений доступ до книг та освіти. Тексти часто переписувалися без зазначення авторства. З появою друкарського верстата та зростанням грамотності, плагіат став більш помітним і засуджуваним. XIX століття: Закони про авторське право стали більш розвинутими, що дало змогу краще захищати інтелектуальну власність. XX століття: Плагіат став серйозною етичною проблемою в академічних колах, що призвело до розробки строгих академічних стандартів. Відомі поети та мислителі, такі як Ювенал, Горацій, Вергілій та Марціал, засуджували літературний плагіат у 17столітті у Франції з'явилися плагіатори, які заохочували людей приховувати відсутність творчих здібностей за допомогою плагіату. З часом визначення плагіату змінилося і тепер включає не лише літературні твори, а й наукові, художні твори і навіть ідеї [1].

Сучасні технології, такі як інтернет, зробили плагіат більш поширеним, оскільки полегшили доступ до чужих творів. В Україні юридичне визначення плагіату з'явилося в нормативних документах лише в 2001 році, але саме явище має довгу історію. Плагіат можна розділити на кілька видів, серед яких копіювання чужої роботи, змішане представлення власних і запозичених ідей без належного цитування, а також перефразування чужої роботи без зазначення авторства. Відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України "Про освіту", академічний плагіат – це "оприлюднення (часткове або повне) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами в результаті власного дослідження (створення), та/або відтворення без зазначення авторства оприлюднених текстів (оприлюднених художніх творів) інших авторів". [2]. Таке ж визначення міститься уч. 6 ст. 69 чинного Закону України "Про вищу освіту"[3]. Водночас, Закон України " Про авторське право і суміжні права" дає інше визначення плагіату Згідно зі статтею 50 цього ж закону, плагіатом є " опублікування (оприлюднення) чужого твору під своїм ім'ям (якщо видавець не є автором)". Крім того, відповідно до частини 2 статті 52 Закону, суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав може звернутися за захистом своїх прав до суду або іншого компетентного органу. Однак Закон не передбачає можливості притягнення порушника до відповідальності без звернення відповідного правовласника. При цьому, розуміння плагіату в означеному законі досить вузьке, аніж розуміння академічного плагіату в освітньому середовищі [4]. Крім того, ч. 3 ст. 433 Цивільного кодексу України прямо виключає зі сфери авторського права ідеї, процеси, методи діяльності та математичні концепції, що не перешкоджає виявленню академічного плагіату за відсутності відповідного посилання на справжнього автора в академічному творі.

Однак, вчені, займаються дослідження питання плагіату та розуміють, що це поняття є досить широким. Зокрема, Рижко О. подає наступне визначення плагіату – «це багатоаспектне явище, що має соціально-комунікаційну природу, проявляється як порушення авторського права та права на творчість зокрема і правовий нігілізм загалом, деструктивна ціннісна трансформація; чинник множення симулякрів, руйнування економіки, девальвації освіти й

науки, занепаду морально-етичних норм і саморуйнування індивіда, що може бути виражене в різних видах (формах, типах) за допомогою визначених способів і спеціальних технологій». При цьому авторка надає і трактування плагіату і у вужчому розумінні: « плагіат – це повне або часткове оприлюднення чужого твору або його фрагментів із текстовими фрагментами, що містять описи, які розкривають суть концептів, що не є об'єктами авторського права (ідеї, концепції, авторські методики та ін.) включно, під іменем особи, що не є автором цього твору» [6, с. 238-239]

Плагіат власне є порушенням академічної доброчесності, а відповідно до своєї природи суперечить принципам здійснення наукової діяльності. Основними причинами плагіату називають:

- Відсутність бажання чи навичок підготовки оригінального контенту та проведення авторського дослідження.
- Несумлінні дії співавторів чи інших залучених спеціалістів, які готують частину роботи.
- Випадковий плагіат, який може бути наслідком упередженого погляду на проблему чи неналежне розуміння.
- Недостатнє опрацювання матеріалу з теми, небажання вивчити джерела інформації.
- Порушення професійної етики та навмисне ігнорування праць колег.
- Проблеми з дотриманням принципів академічної доброчесності в системі вітчизняної освіти.
- Прагнення штучно підвищити індекс цитування власних наукових статей.
- Бажання самостійно підвищити власний рейтинг чи репутацію.

Публікація серії взаємопов'язаних матеріалів, які є продовженням одного, без належного розмежування. Також є і наслідки плагіату вони можуть бути серйозними та мають різні виміри для індивідуального науковця, наукової спільноти та суспільства в цілому, як зазначається в [7]:

Для індивідуального науковця:

- Звинувачення у порушенні академічної доброчесності, що може призвести до дисциплінарних стягнень, звільнення або позбавлення наукового ступеня.
- Шкода репутації, яка може негативно вплинути на кар'єру та професійні відносини.
- Відмова у публікації роботи та відмова у наданні грантів, що обмежує можливості для подальших досліджень [7].

Для наукової спільноти:

- Підрив довіри до науки, коли плагіат виявляється у наукових роботах, це може зменшити довіру суспільства до наукових досліджень.
- Гальмування наукового прогресу, оскільки плагіат не сприяє розвитку нових ідей та знань.
- Недобросовісна конкуренція, яка створює перешкоди для чесних науковців, які проводять оригінальні дослідження[7].

Для суспільства:

- Зниження якості освіти та науки, коли плагіат стає поширеним, це може вплинути на загальний рівень інновацій та розвитку.
- Економічні втрати, пов'язані з інвестиціями в наукові дослідження, які не приносять нових результатів через плагіат.
- Етичні проблеми, що виникають з недотриманням принципів чесності та доброчесності, що є основою для довіри в суспільстві[7].

Боротьба з плагіатом включає ряд заходів, які можна класифікувати за такими категоріями:

Законодавчі заходи: Наприклад, в Україні поняття академічної доброчесності включено до закону про освіту, який визначає академічну доброчесність як набір етичних принципів і правил. Порушення академічної доброчесності, у тому числі плагіат, можуть мати правові наслідки відповідно до Конституції, Кодексу про адміністративні правопорушення, Цивільного кодексу та Кримінального кодексу.

Академічні ініціативи: Університети та академічні установи розробляють власні етичні кодекси та процедури для запобігання та виявлення плагіату. Започаткувати курси та тренінги з академічної доброчесності для студентів і викладачів.

Роль технологій у виявленні плагіату: За допомогою спеціалізованих програм для перевірки текстів на плагіат подані роботи можна порівняти з великими базами наукових та літературних джерел. Розробки технології штучного інтелекту можуть допомогти виявити не лише прямі текстові збіги, але й більш складні випадки нечесності. Технології відіграють ключову роль у виявленні плагіату, особливо в сучасному світі, що стає все більш насиченим інформацією. Наступні аспекти підкреслюють важливість технології в цьому процесі:

- Програмне забезпечення для зіставлення тексту (TMS): Ці системи не виявляють плагіат напряму, але вони можуть виявити фрагменти тексту в одному документі, які відповідають тексту в іншому документі.
- Комп’ютерне виявлення плагіату (CaPD): Це завдання підтримується спеціальною системою пошуку інформації, що називається виявленням плагіату (PCD) або системою виявлення схожості документів.
- Ефективність інструментів у вищій освіті: дослідження демонструють ефективність подібного програмного забезпечення у вищій освіті.
- Ручні та наукові методи: Обчислювальні методи стали стандартним засобом перевірки на плагіат, дозволяючи порівнювати великі набори даних і отримувати більш точні оцінки.
- Конфіденційність і безпека: програмне забезпечення, що дозволяє виявити плагіат як правило здійснює сканування пошкоджених частин текстового документу та не зберігає її фізичної копії в базі даних, таким чином забезпечуючи конфіденційність та безпечність перевірки.

Технологічні досягнення важливі не лише для виявлення, але й для запобігання дублюванню вмісту. Навчання людей належним практикам цитування та сприяння культурі чесності є також важливими аспектами боротьби з плагіатом.

Плагіат не тільки завдає шкоди окремим науковцям, а й підриває цілісність системи наукових досліджень та освіти. Це створює ілюзію знань, фактично обмежуючи інтелектуальний розвиток та інновації. Важливо, щоб академічні установи та вчені працювали разом, щоб створити середовище, яке цінує цілісність та оригінальність понад усе. Це включає розробку чіткої політики, проведення освітніх програм і використання технологій для перевірки робіт на плагіат. Це єдиний спосіб гарантувати, що наукові кола залишаться місцем інтелектуальної цілісності та інновацій.

Список літератури

1. Академічний плагіат і самоплагіат в науці та вищій освіті: нормативна база і світовий досвід. Освітня політика. Портал громадських експертів. URL: http://education-ua.org/ua/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplagiat-v-nautsi-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-i-svitovij-dosvid (дата звернення 09.05.2024)
2. Закон України «Про освіту». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
3. Закон України «Про вищу освіту». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-
5. Цивільний кодекс України. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15.
6. Рижко О. Плагіат як соціально-комунікаційне явище. Київ: Паливода А. В. 2017. 387 с.
7. Плагіат в наукових роботах: наслідки приклади інструменти перевірки текстів на плагіат. https://spubl.com.ua/uk/blog/plagiarism-in-research-papers-consequences-examples-tools-for-checking-texts-for-plagiarism (дата звернення 07.05.2024)